

lelkiismeretének élő és ható szimbóluma. És új értelmezése magának az írónak, akinek nem lehet „elvonatkozni“ az eseményektől, akinek nem lehet menekülni, nem lehet megbujnia a történések mögött, akinek azonosítania kell magát a kor igazi mozgató eszméivel. Horatiusi gondolat: közepes költőnek lenni: ezt sem az istenek, sem az emberek, sem a hirdetőoszlopok nem engedték meg. Kétezer év elég volt arra, hogy elavuljon ez a gondolat. A tőkés világrend ezrével termelte ki a maga igazolására az olyan írókat, akik csak azért írnak, hogy irjanak vagy pénzt keressenek s olyan kritikus időben, amilyen 1914-ben indult el fölöttünk, nagyon kell értékelni az olyan hangot, mely vétőt kiált a megalkuvás szennyes áradatának. A korparancs Fábry Zoltán értelmezésében erkölcsi törvényt jelent, mely egyetemesen kötelez. Ennek az egyetemesen kötelező törvénynek világánál lehet is és kell is ítéletet mondani önmagunk s az események és irások felett. A barbárságot meg kell érezni, ha civilizációt kiáltanak is s a barbárság ellen küzdeni kell. Ezt a harcot hirdeti, vállalja és csinálja Fábry, mikor az író misszióját vázolja, a társadalomhoz való viszonyát tisztázza, mikor a felelősség érzését keltegeti. Az író nem mondhatja: utánam az özönviz — ha nem akar ámulást elkövetni; az író meggyőződése avatja emberré s ha azt nem szólaltathatja meg, inkább némuljon el, mint hamisat szóljon. Amit F. Z. a beteg Európáról, a német valószínűségről, az irástudók ámulásáról ír, az mind idézése egy új világnak, új erkölcsnek, új embernek.

Arma virumque cano... Dulce et decorum est pro patria mori... A kétezeréves Vergiliusról és a kétezeréves Horatiusról vezércikket, esszét írnak és az imperializmus széles frontokon megindítja a háborút a fejlődés ellen. Az államok fegyvereket kovácsolnak és vitézeket nevelnek s az író az igazi, az emberi szolidaritás megszólaltatója, felemeli szavát a fegyver s vitéz ellen. Fábry Zoltán, mint élő lelkiismeret érez fel közeli és távoli dolgokra. A kultura kerékkötőit éppugy meglátja a barátok, mint az ellenségek közt. S éppen ez az, amit az író ma csak saszemmel láthat meg. A dolgok igenlése és tagadása kicsi árnyalatokon mulik ma... „Örök vigyázzatok a strázsán!“ és Fábry Zoltán heroikusan őrt áll és leleplez. Akár a latifundiumos katolicizmusról van szó, akár a multimilliomos nacionalizmusról, a lelkiismeretes írónak meg kell különböztetnie az igazi sirást a krokodilkönnyektől, az igazi állásfoglalást a hamistól. Fábry Zoltánról, tautológia lenne azt mondani, hogy igazi író és lelkiismeretes ember. Hiszen éppen az ő írói munkája szimbolizálja az író és ember zavartalan, töretlen egységét. Ez az egység — emberek és cselekvések, távoli és közeli események összefoglalása — teszi Fábry Zoltán munkáját olyan pontosan reagáló érzékeny lemezzé, mely felfogja, megörökíti, észreveszi a hamis hangokat... Nincs oly kicsiny dolog, amelynek nagy jelentőségét észre ne vegye és nincs oly nagy hangú ideológia, melynek értékét a minimumra ne redukálja, ha úgy kívánja az igazi meggyőződés. (Kemény Gábor)

A „VIHARSAROK“ A BÍRÓSÁG ELŐTT. FEJÁ GEZA PERE.

(Márciusi Front kiadása, Budapest, 1937.)

Bizony nem bírósági jegyzőkönyvnek hat, bár a Féja-per gyorsírói szövege. Ahogy olvasom, nem tudok szabadulni a benyomástól, egy nemzeti dráma scénáriuma.. Legalábbis a nemzeti dráma minden eleme adott. A tárgya egészen nagyszabású: közelről egy ember helytállása az igazságért, de amint a felek dialógusát jobban figyelem egy népközösség sorsa, elvontan és teoretikusan; e sors tényleges szereplői nélkül, mert a színen csak e sors szembenálló partjait képviselők jelennek meg. A szí-

Mannheim Károly egy Hegel fordítását olvastuk, a pesti egyetem akkori pár bölcelethallgatói Alexander Bernát szemináriumában s lázasan Hegel-szövegek, Hegel-interpretációk után vetettük magunkat, magyarul csak a jó öreg Schwegler, ez a még múlt század negyvenes éveiből kelt, sokkal később lefordított bölcelettörténet adott úgy, ahogy teljesebb képet Hegelről. Hegel fordulatainak, terminológiájának olyan vaskorszakbeli visszaadásával azonban, ami a megértés egész magas tornáit igényelte. A helyzet Hegelnek a magyar olvasóhoz való közelebbvitelét illetően azóta se változott, jólehet azóta úgy az üzemmé lett bölcelet-népszerűsítés, mint a világban egyre-másra jelentkező új hegelianusok időszívévé tették Hegelt. Az új hegelianusok híre eljutott hozzánk is s a bölcelet-népszerűsítők is el-eldarálták párszor értelmetlenné lett Hegel lemezeiket, Hegelből azóta se fordítottak s a magyar nyelvű Hegel-értelmezés színvonala sem emelkedett. Hegel a magyar olvasó számára a szó komoly értelmében ma is megközelíthetetlen. Kollár Ferenc könyve után ezért nyultunk érdeklődéssel — s tegyük hozzá — tettük le családás nélkül. A könyv bármily kicsi, kitűnően oldotta meg a feladatát. Közvetlen, könnyű s minden könnyűsége ellenére röviden és magvasan a konkrét, elérhető és érthető, a sajátmaga bölceleti fejlődésébe állított, korából értelmezett, legújabb kori s ma feltámasztott Hegelt adja. Aki ismeri a rejtvényeket, ahogy filozófusokat bemutatnak írások, értékelheti csak Kollár teljesítményét. Jó Hegel-értéséből következik, hogy minden kialakult fordítói hagyomány nélkül úgy Hegel (frazeológiájának, mint Hegel egy-egy hosszabb-rövidebb passzusának magyar visszaadásában vonzó és hibátlan. Teljesítményében azonban a lényeg: képessége és jó módszere, amellyel Hegel fejlődését, kora hatását Hegelre, bölceletét, módszerét, a hegeli rendszert s ezen belül Hegel logikáját, természet- és szellembölceletét bemutatja. A könyvben csupán a hegelianizmus mai szerepét szerettük volna teljesebben, ép Hegelnek a szervezett regresz-szió ideológusai között való széles szerepvivése miatt, bár Kollár ezekre is helyes értelemben, de röviden, utal. (G. G.)

FÖLDES LÁSZLÓ: A FEJLŐDÉS UGRÁSSZERŰSÉGE A SZERVES VILÁGBAN (Kronos kiadás, Budapest, 1937)

Az alig huszonnyolc éves korában elhunyt Földes László élete utolsó pillanataiban korrigálta azt a figyelemreméltó tanulmányt, melyet értékes emlék gyanánt hagyott reánk. A szerves fejlődés ugrásszerűségének közelebbi természetébe igyekszik bevilágítani, az élettani tudományágakat elemezni s ha a természet és társadalom élete közt lehet és szabad összefüggést keresni, Földes világos okfejtése élesen világít bele ebbe az izgató összefüggésbe.

A fejlődés gondolatának hívei eddig sem kételkedtek abban, hogy az objektív valóság fejlettebb típusai annak kezdetlegesebb típusaiból keletkeztek. Ámde a megismerhető tények nem bizonyítják feltétlenül ezt a feltevést. „Ismereteink csak annyit mondanak, hogy a szerves világ fejlettebb típusai keletkeznek annak kezdetlegesebb típusaiból.“ Lehet-e ezt a következtetési fonalat tovább vinni? Lehet-e feltételezni, hogy a szerves világ is az objektív valóság fejlettebb típusának tekinthető a kezdetleges típusu szervetlen világgal szemben? Fokozatosak-e vagy ugrásszerűek a folyamatok, láttak-e valaha életet keletkezni s ha igen, életből keletkezett-e az új élet? *Hegel—Wissenschaft der Logik* — így látja: valahányszor a fokozatos alakulás megszakad, a fejlődés folyamán ugrás keletkezik, melynek következményeként az egyik jelenség helyébe másik jelenség lép, olyan mely eddig is megvolt, de preformált létezésében még nem vettük észre. Mit szól a ténykutató biológia e feltevésekhez?